

TÁC PHẨM VĂN HỌC ĐƯỢC GIẢI THƯỞNG NHÀ NƯỚC

PHƯƠNG LỰU

Góp phần xác lập
hệ thống quan niệm văn học
trung đại Việt Nam

LÝ LUẬN PHÊ BÌNH

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

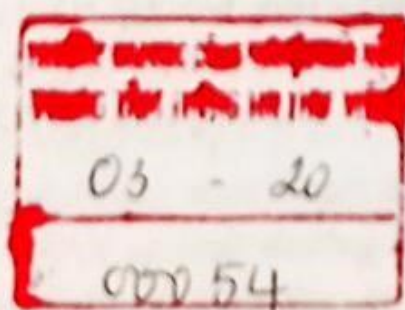

TÁC PHẨM VĂN HỌC ĐƯỢC GIẢI THƯỞNG NHÀ NƯỚC

PHƯƠNG LỰU

Góp phần xác lập
hệ thống quan niệm văn học
trung đại Việt Nam

LÝ LUẬN PHÊ BÌNH

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Nền văn học cách mạng Việt Nam được Bác Hồ đặt nền móng từ những năm đầu thế kỷ 20 và có bước phát triển rực rỡ từ sau Cách mạng tháng 8/1945, đặc biệt là trong sự nghiệp giải phóng dân tộc và xây dựng lại đất nước sau chiến tranh. Đó là thành tựu to lớn và phong phú cả về nội dung, tư tưởng, nghệ thuật và đội ngũ sáng tác. Những tác phẩm văn học kết tinh tài năng, tâm huyết của nhiều thế hệ nhà văn đã đi vào ký ức hàng triệu người Việt Nam, góp phần nuôi dưỡng vẻ đẹp tâm hồn và nhân cách con người Việt Nam, làm giàu có thêm những giá trị văn hóa Việt Nam mà ông cha ta đã dày công xây dựng. Tập đại thành văn học cách mạng và kháng chiến là bức tượng đài kỳ vĩ ghi lại diện mạo đất nước và con người Việt Nam về một thời kỳ vĩ đại của dân tộc, đưa tiến trình hiện đại hóa văn học lên một tầm cao mới.

Nhằm tôn vinh những đóng góp to lớn vào nền văn học cách mạng, Đảng và Nhà nước quyết định trao tặng Giải thưởng Hồ Chí Minh và Giải thưởng Nhà nước cho các tác phẩm văn học xuất sắc. Tiếp theo bộ sách văn học được Giải thưởng Hồ Chí Minh do Nhà xuất bản Văn Học xuất bản, Nhà nước đã quyết định giao cho Hội Nhà Văn Việt Nam và Nhà xuất bản Hội Nhà Văn thực hiện dự án "Công bố và phổ biến các tác phẩm văn học được Giải thưởng Nhà nước" (giai đoạn thực hiện 2014 - 2015).

Việc Nhà nước đầu tư xuất bản bộ sách lớn này không chỉ động viên, khích lệ các nhà văn tiếp tục lao động sáng tạo mà còn là công trình thực hiện Nghị quyết 9, Ban chấp hành Trung ương Đảng khóa XI: "Xây dựng văn hóa, con người Việt Nam, đáp ứng yêu cầu phát triển bền vững của đất nước". Với ý nghĩa ấy, tác phẩm của mỗi tác giả được trân trọng in riêng, tôn trọng tính lịch sử, tính nguyên bản và thống nhất về quy cách, chất lượng, thẩm mỹ... theo tiêu chí của Chính phủ.

Với lòng trân trọng và ý thức trách nhiệm cao, tập thể cán bộ, biên tập viên Nhà xuất bản đã hoàn thành bộ sách quý với sự cố gắng cao nhất. Bộ sách gồm những tác phẩm của 121 tác giả được trao Giải thưởng Nhà nước qua ba đợt, năm 2001, năm 2007 và năm 2012.

Nhà xuất bản Hội Nhà Văn chân thành cảm ơn sự quan tâm và tạo điều kiện của các cơ quan chức năng của Chính phủ, Liên hiệp các hội văn học nghệ thuật Việt Nam, Ban chấp hành Hội Nhà Văn Việt Nam giúp đỡ chúng tôi thực hiện dự án quan trọng này.

Xin trân trọng giới thiệu bộ sách đến bạn đọc trong và ngoài nước.

NHÀ XUẤT BẢN HỘI NHÀ VĂN

Nhà văn

PHƯƠNG LỰU

TIÊU SỬ

Giáo sư, Tiến sĩ, Nhà nghiên cứu văn học Phương Lưu, tên thật là Bùi Văn Ba, sinh ngày 27 tháng 6 năm 1936, tại Nghĩa Thương, Tư Nghĩa, Quảng Ngãi. Vào Hội Nhà văn Việt Nam năm 1984.

Thời nhỏ ông học trường Trung học Lê Khiết ở Quảng Ngãi, sau học Đại học Văn khoa ở Bắc Kinh. Từ năm 1960 giảng dạy ở trường Đại học Sư phạm Hà Nội cho đến lúc nghỉ hưu. Khởi nghiệp văn chương của ông là bắt đầu viết phê bình, trước tiên là văn học Trung Quốc, sau đó là văn học Việt Nam. Từ năm 1970 trở đi ông chủ yếu tập trung vào viết những công trình nghiên cứu lý luận kết hợp với việc phê bình về lý thuyết. Từng đảm nhiệm Chủ tịch Hội đồng lý luận phê bình Hội Nhà văn Việt Nam. Ông là Tiến sĩ khoa học, Giáo sư, Nhà giáo nhân dân.

TÁC PHẨM ĐÃ XUẤT BẢN:

Lỗ Tấn, nhà lý luận văn học, 1977; Học tập tư tưởng văn nghệ V.I.Lênin, 1979; Tìm hiểu lý thuyết văn chương, 1983; Tinh hoa lý luận văn học cổ điển Trung Quốc, 1989; Trên đà đổi mới văn hóa văn nghệ, 1994; Văn hóa văn học Trung Quốc cùng một số liên hệ ở Việt Nam, 1996; Góp phần xác lập hệ thống quan niệm văn học trung đại

Việt Nam, 1997; Khởi dòng lý thuyết, 1997; Tiếp nhận văn học, 1997; Nhìn lại nửa thế kỷ lý luận thực tiễn xã hội chủ nghĩa ở Việt Nam, 1999; Từ văn học so sánh đến thi học so sánh, 2004; Lý luận phê bình văn học, 2004; Lý luận phê bình văn học phương Tây thế kỷ XX, 2002; Phương Lưu - Tuyển tập (3 tập), 2005 - 2006...

GIẢI THƯỞNG VĂN HỌC:

Giải thưởng của Tạp chí Văn nghệ quân đội năm (1975, 1989); Giải thưởng của báo Văn nghệ năm (1997, 2002); Giải thưởng của Nhà xuất bản Giáo dục năm 1985; Giải thưởng Hội Nhà văn Việt Nam năm 1995; Giải thưởng Nhà nước về khoa học năm 2000, về Văn học Nghệ thuật đợt I, năm 2001, Giải thưởng của Hội liên hiệp Văn học Nghệ thuật năm 2009. Giải thưởng Hồ Chí Minh về khoa học và Công nghệ đợt IV năm 2010.

MỞ ĐẦU

I - MỤC ĐÍCH VÀ Ý NGHĨA HIỆN ĐẠI CỦA CÔNG TRÌNH

Góp phần xác lập hệ thống quan niệm văn học trung đại Việt Nam, tuy là một công trình lý luận, nhưng không thuộc loại lý thuyết khái quát, mà là lý thuyết lịch sử. Vừa có tính chất lý luận văn học, vừa mang tính chất lịch sử văn học, công trình muốn góp phần nghiên cứu di sản lý luận văn học trung đại nước nhà từ hai mặt cấu trúc và lịch sử, để bước đầu khẳng định Có một hệ thống quan niệm văn học trung đại Việt Nam. Chỉ mới dám nói đến "quan niệm" là theo một tinh thần dè dặt cần thiết, để phân biệt với "lý luận" thường theo một nghĩa nghiêm ngặt là vốn đã có một hệ thống tự nó rồi. Tất nhiên dù chỉ mới nói đến "quan niệm" cũng cần khám phá bản sắc của nó, nhưng điều này vốn cũng sẽ được kết hợp trong quá trình nghiên cứu nói trên. Bởi vì một khi đã vẽ ra được cái sườn lý thuyết về hai mặt cấu trúc và lịch sử của một đối tượng, thì tức cũng là trên những nét cơ bản, đã khám phá ra được bản chất đặc trưng của đối tượng đó.

Công trình không nghiên cứu toàn bộ quan niệm văn học cổ, vì thật ra từ thời Bắc thuộc trở về trước, ngay về mặt lịch sử của sáng tác, hiện nay cũng phải tạm thời bỏ ngỏ, dành đất dụng võ cho các thế hệ khoa học mai sau. Còn gọi quan niệm văn học *trung đại* là theo tinh thần chung của việc phân kỳ lịch sử văn hóa văn nghệ thế giới - trung đại, cận đại, hay hiện đại, được xét chủ yếu theo ý thức hệ phong kiến, tư sản hay vô sản. Vận dụng vào tình hình xã hội của văn học Việt Nam, chúng tôi tán thành một số nhà văn học sử gần đây cho rằng, thời kỳ trung đại trong văn học nước ta là từ thế kỷ X đến cuối thế kỷ XIX. Các mốc 1858, 1862 v.v... đối với việc xác định tính chất của sáng tác văn học, vốn đã có ý nghĩa tương đối, thì đối với quan niệm văn học lại càng như vậy.

Chúng ta rất tự hào, ngay trong thời trung đại, đã có một di sản văn học rực rỡ. Nhưng trước đây không khỏi có người ngậm ngùi, vì cảm thấy như còn thiếu một cái gì - cái mà người ta có nhiều đến nỗi không tránh khỏi cái cảm giác "xám xịt". Bình tâm mà nghĩ, đã có một Nguyễn Trãi, Nguyễn Du, cho dù chưa có hoặc không có một Arixtôt, một Boalô, một Letxing, thì đã sao? Song, cũng khách quan mà xét, nếu quả có một khoảng không tuyệt đối về lý luận - hay ít chặt chẽ hơn, về quan niệm - thì nền văn học cũng kém phần xanh tươi. Có người đã phải nghĩ đến một thứ lý luận "vô ngôn". "Văn bản" của nó chính là thực tiễn sáng tác. Bởi vì như xưa kia Nguyễn Đức Đạt đã từng nói:

MỤC LỤC

Lời Nhà xuất bản	7
Tiểu sử	11
Mở đầu	
I. Mục đích và ý nghĩa hiện đại của công trình	13
II. Lịch sử vấn đề	22
III. Nhiệm vụ và đối tượng nghiên cứu	45
IV. Phương pháp luận nghiên cứu	55
V. Những kết luận mới cùng cấu trúc của công trình	75
Phần một	
HỆ THỐNG NHỮNG QUAN NIỆM VĂN HỌC CƠ BẢN	79
Chương I. Quan niệm văn học yêu nước và tự hào dân tộc trong suốt trường kỳ lịch sử trung đại	81
Chương II. Quan niệm văn học truyền thụ đạo lý phong kiến trong thời hưng thịnh	107
Chương III. Sự diễn biến tiêu cực của quan niệm văn học truyền thụ đạo lý phong kiến trong giai đoạn trung suy đến quan niệm "Văn dĩ tải đạo" của vua triều Nguyễn	141
Chương IV. Quan niệm văn học hiện thực và nhân dân trong thời kỳ phong kiến suy thoái	181

Phần hai

HỆ THỐNG QUAN NIỆM VỀ CÁC CHỈNH THỂ CỦA VĂN HỌC	221
Chương V. Về nhà văn	223
Chương VI. Về tác phẩm văn học	250
Chương VII. Về thể loại thơ ca - Văn để "Thi di ngôn chỉ"	273

Phần ba

CÁC MỐI LIÊN HỆ LỊCH SỬ CỦA HỆ THỐNG	309
Chương VIII. Đối sánh với hệ thống lý luận văn học trung đại Trung Hoa	311
Chương IX. Những điểm tương đồng với quan niệm về cái đẹp và về nghệ thuật trong văn học dân gian	364
Chương X. Sự nối tiếp trong quan niệm văn học cách mạng hiện đại	387
Kết luận	417
Những sách báo của các tác giả liên quan đến công trình (gồm 2 cuốn sách và 18 bài báo)	428
Thư mục	430